

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Н. О. КУРОВСЬКА,
кандидат економічних наук
Житомирський національний
агроекологічний університет*

Досліджено сучасний стан кредитування сільського господарства України. Відображено методи та форми активізації руху банківського капіталу в аграрну сферу з метою розширення фінансових можливостей виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції.

Постановка проблеми. Формування сучасної фінансової інфраструктури для потреб сільськогосподарських підприємств зумовлює необхідність урізноманітнення джерел фінансування, у тому числі й за рахунок кредитування. Доступ аграріїв до кредитних ресурсів дає можливість розширити обсяги виробництва та переробки продукції; Поповнити обігові кошти, а також освоїти інноваційні технології, необхідні для забезпечення належного рівня конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Проте переважна більшість комерційних банківських установ не зацікавлена у кредитуванні сільськогосподарських підприємств, що пояснюється нестабільним фінансовим становищем останніх, відсутністю ліквідного забезпечення та високими ризиками кредитування галузі. У зв'язку з цим постає питання як на науковому, так і практичному рівнях знайти оптимальне поєднання фінансово-економічних інтересів учасників процесу кредитування. Це потребує методологічного обґрунтування методів, прийомів, а також використання відповідного інструментарію з удосконалення кредитного забезпечення аграріїв.

Аналіз останніх досліджень. За останнє десятиліття питанням кредитування аграріїв присвячена значна кількість наукових праць, що є значним вкладом у розвиток даного напрямку досліджень. Серед основних необхідно виділити праці таких учених, як: М. Д. Безуглий, О. Є. Гудзь, М. Я. Дем'яненко, С. М. Кваша, П. Т. Саблук, П. А. Стецюк. Разом з тим висвітлені питання потребують поглибленого дослідження та наукового обґрунтування, особливо в контексті взаємодії фінансово-кредитних інституцій та сільськогосподарських товаровиробників. Тому окреслені питання потребують поглибленого вивчення та пошуку напрямів їх практичної реалізації.

Мета статті – обґрунтування концептуальних підходів до кредитування сільськогосподарських підприємств у контексті розширення взаємовигідних відносин між суб'єктами кредитування.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення кредитними ресурсами сільськогосподарських підприємств України.

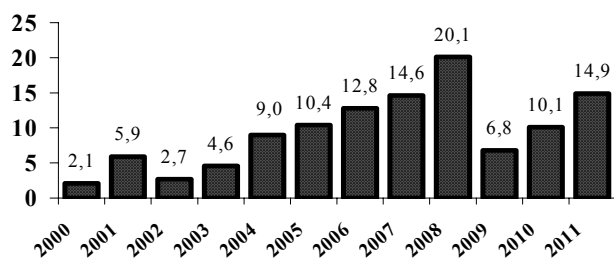
У процесі наукового пізнання використовувались загальні та спеціальні методи, які ґрунтуються на об'єктивних законах економіки. Зокрема, при дослідженні теоретичних аспектів формування кредитного забезпечення аграрних підприємств було використано методи теоретичного узагальнення та наукової абстракції, на основі різноманітних прийомів економіко-статистичного методу (статистичного спостереження, групування, порівняння) проведено аналіз показників надання кредитів підприємствам аграрної сфери в динаміці за 2000 – 2011 рр., за допомогою абстрактно-логічного методу здійснено узагальнення результатів дослідження, сформульовані висновки та пропозиції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромисловий комплекс належить до базових, життєзабезпечуючих галузей, стан та ефективний розвиток яких безпосеред-

ньо впливає на функціонування всієї національної економіки. Проте, не зважаючи на проведені в останнє десятиріччя заходи з реформування аграрних і земельних відносин на ринкових засадах, вітчизняне сільське господарство все ще перебуває у кризовому стані. Матеріально-технічна база галузі надмірно спрацьована і продовжує швидкими темпами деградувати, як і соціальна інфраструктура села. Техніко-технологічна оснащеність і фондозабезпеченість галузі мають стабільну тенденцію до зниження [2, С. 5].

Аналіз фінансового забезпечення аграрних підприємств свідчить, що більшість з них функціонує за рахунок власних коштів, які не покривають потреб у фінансових ресурсах сільськогосподарських підприємств. Звідси постає питання про пошук джерел зовнішнього фінансування. Однак комерційні банки свої кредитні ресурси, як правило, спрямовують у промислові підприємства, які мають більш вигідні економічні умови функціонування, ліквіднішу заставу, менш тривалий виробничий процес, і як наслідок вищі прибутки. Поряд з промисловими підприємствами шанси сільськогосподарського товаровиробника отримати кредит на вигідних для нього умовах мінімальні.

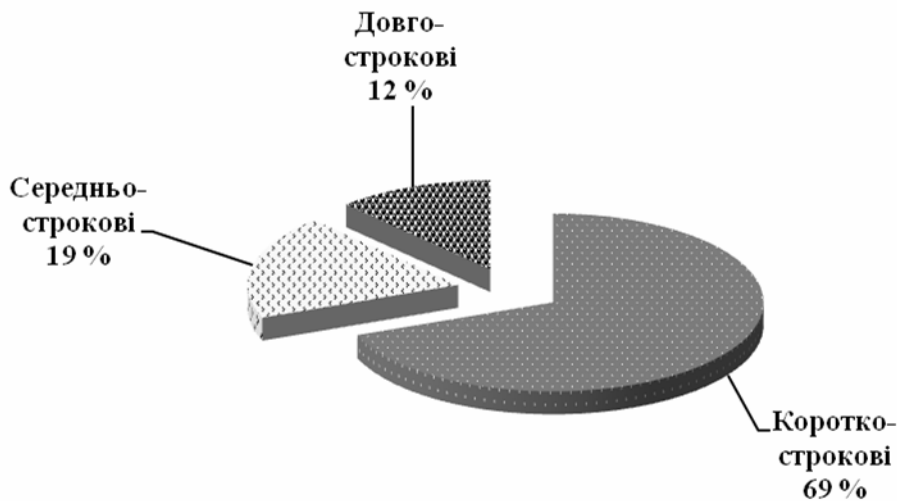
Аналіз динаміки кредитного забезпечення підприємств агропромислового комплексу у 2000 – 2011 рр. (рис. 1) свідчить, що для здійснення виробничих програм в аграрному секторі 2668 підприємств у 2011 р. залучили кредитів на суму 14,9 млрд грн, що у 1,5 раза більше від 2010 р. Як і в попередні роки, переважають короткострокові кредити, їхня частка становила 69 %, або 10,3 млрд грн. Із загальної кількості 601 підприємство одержало пільгові кредити на 4,1 млрд грн, банківські ставки кредитування становили від 20 до 22 %. Крім того, через програму здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів до регіонів спрямовано 624,6 млн грн. Також 114 підприємствам здійснена пролонгація кредитів на загальну суму 770 млн грн [1].

Рис. 1. Динаміка кредитного збезпечення підприємств агропромислового комплексу України у 2000 – 2011 рр., млрд грн

Джерело: розроблено автором на основі [4].

Досліджуючи структуру залучення кредитних ресурсів підприємствами агропромислового комплексу можна зробити висновок, що переважна більшість кредитів (69 %) видається на короткостроковій, 19 % – на середньостроковій та лише 12 % – на довгостроковій основі. Наявна структура кредитних ресурсів свідчить, що у зв'язку з високою ризикогенністю агропромислового комплексу фінансові установи не надають аграріям у належному обсязі кредитів на довгостроковій основі. Такі умови кредитування обмежують фінансові можливості аграріїв та знижують їхні можливості з фінансування довгострокових потреб розвитку сільськогосподарських підприємств. Збільшення частки довгострокового кредитування потреб агропромислового комплексу сприятиме розширенню можливостей у вирішенні тактичних та стратегічних завдань за умов підвищеної конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках сільськогосподарської продукції.

Рис. 2. Залучення кредитних ресурсів підприємствами агропромислового комплексу України у 2011 р.

Джерело: розроблено автором на основі [5].

Теоретико-методологічне розв'язання окреслених проблем можливе лише при використанні системного підходу, який полягає у формуванні інституціональних основ подальшого розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектора. Необхідними умовами такого розвитку є вдосконалення нормативно-правового забезпечення, особливо в частині механізму захисту прав кредиторів; застосування економічних стимулів до кредитних установ, які кредитують реальний сектор економіки; розширення інтеграційних зв'язків між банками та сільськогосподарськими підприємствами як основи для взаємовигідної співпраці та захисту фінансових інтересів суб'єктів господарювання; формування банківсько-промислового капіталу на кооперативних засадах; створення гнучкої системи гарантій виконання зобов'язань за кредитними угодами сільськогосподарських позик за участю держави та громадських організацій; впровадження у практичну діяльність банків методик аналізу кредитоспроможності з урахуванням галузевої особливості позичальника; формування системи реєстрації та оцінки об'єктів застави.

Дієвим інструментом активізації руху банківського капіталу в аграрний сектор є забезпечення ефективної роботи Державного земельного банку, діяльність якого було започатковано відповідно до постанови Кабінету Міністрів України "Про створення Державного земельного банку" від 2 липня 2012 р. № 609. Вважаємо, що створення та функціонування такого банку сприятиме доступу аграріїв до необхідних кредитних ресурсів і в результаті стимулюватиме подальший розвиток виробництва сільськогосподарської продукції.

Однією з умов формування сприятливого фінансового середовища для кредитування аграрної сфери має стати страхування. За підрахунками вчених понад 30 організаційних і погодних ризиків можуть вплинути на результати діяльності в аграрному виробництві [2, С. 7]. Застосування механізму страхування та перестраховування ризиків неповернення банківських кредитів сільськогосподарськими підприємствами дозволяє вирішити дві ключові проблеми. По-перше, у разі покриття страхуванням фінансових ризиків аграрії отримують значно ширший доступ до кредитних ресурсів. По-друге, страхування дозволить мінімізувати ризики для банків у разі неплатоспроможності позичальника.

Недостатнє використання можливостей страхового захисту у процесі кредитування значно ускладнює можливості для досягнення домовленостей між зацікавленими особами. У цьому контексті виникає необхідність удосконалення взаємодії між суб'єктами ринку

аграрного страхування. Міжнародний досвід свідчить, що державна підтримка страхування сільськогосподарського виробництва, яка переважно надається у формі компенсації частини страхових платежів, є більш ефективною формою стабілізації доходів аграріїв, ніж державна фінансова допомога, яка надається їм у вигляді субсидій, заліків, списань боргу, відстрочок платежів та прямих грошових компенсацій. Такий симбіоз між фінансовими та господарюючими суб'єктами дозволить забезпечити необхідну фінансову стабільність та прогнозованість розвитку виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції.

Подальший розвиток агроформувань ринкового типу потребує посилення інтеграційних зв'язків між банківським та промисловим капіталом. Важливо наголосити на тому, що інтегровані системи агробізнесу, які формуються з метою виробництва сільськогосподарської продукції, мають низку переваг, завдяки яким досягається органічне поєднання виробництва та переробки в цілісну організаційно-виробничу структуру під єдиним управлінням. При цьому забезпечується цілісність технологічного ланцюга з виробництва кінцевих продуктів, що надає можливість аграрним підприємствам бути більш надійними клієнтами для банківських установ.

В умовах посиленої конкуренції на ринку позичкового капіталу перспективним напрямом небанківського кредитування малого та середнього агробізнесу може стати розвиток кредитної кооперації. Унікальність такої форми об'єднання полягає у тому, що селяни виступають одночасно власниками і користувачами (клієнтами) кредитних ресурсів. Відтак кредитний кооператив управляється ними, надає фінансові послуги виключно своїм членам і діє лише в їхніх інтересах. Діяльність кредитних кооперативів здійснюється через спільне акумулювання тимчасово вільних грошових коштів (особистих заощаджень) з метою взаємного кредитування на основі кооперативних принципів.

Подальший розвиток сільськогосподарської кредитної кооперації сприятиме: створенню організаційно-економічних та соціальних умов функціонування механізму самофінансування малого та середнього агробізнесу; забезпеченню товаровиробників та сільського населення доступними кредитними ресурсами; розширенню спектра фінансових послуг, що надаються сільським громадам. Діяльність кредитних кооперативів необхідно розглядати як найбільш адекватну інституціональну форму акумуляції грошових коштів фізичних і юридичних осіб та трансформації їх в інвестиційно-ресурсний потенціал для потреб аграрної сфери.

Висновки. Аграрний сектор економіки має потужний потенціал для свого розвитку, реалізація якого можлива за умови формування відповідного фінансового, в тому числі й кредитного, забезпечення. Активізація руху кредитних ресурсів у сільськогосподарське виробництво може бути забезпечена завдяки поєднанню фінансових інтересів усіх суб'єктів кредитного процесу. У цьому контексті важливим є досягнення максимальної диверсифікації методів формування кредитних ресурсів за рахунок впровадження прозорого механізму реалізації державної підтримки аграріїв через взаємодію Державного земельного банку, комерційних банків і сільськогосподарських товаровиробників. В ієрархії фінансового забезпечення важливе місце посідає розвиток небанківського сегмента фінансового ринку за рахунок створення і функціонування кредитних сільськогосподарських кооперативів. Урізноманітнення та удосконалення різних форм, методів та інструментарію кредитного забезпечення аграріїв сприятиме додатковому залученню фінансових ресурсів для збалансованого та поступального розвитку підприємств аграрної сфери. Подальші дослідження будуть спрямовані на обґрунтування напрямів інноваційного управління системою кредитування аграрних підприємств.

Список літератури

1. Безуглий М. Д., С. М. Кваша. Стан, основні тенденції розвитку сільського господарства протягом 2011 року та напрями розвитку в 2012 році // Економіка АПК. – 2012. – № 4. – С. 3 – 13.

2. Дем'яненко М. Я. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 4 – 13.
3. Кваша С. М. Вплив світової фінансової кризи на розвиток аграрного сектора вітчизняної економіки // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 3 – 10.
4. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
6. Про створення Державного земельного банку [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 2 липня 2012 р. № 609 [зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 131 від 04.03.2013]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/609-2012-%D0%BF>
7. Саблук П. Т. Проблеми забезпечення доходності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 19 – 37.
8. Стецюк П. А., Гудзь О. С. Фінансові проблеми розвитку аграрного виробництва // Економіка АПК. – 2012. – № 4. – С. 73 – 78.

Концептуальные подходы к кредитованию сельскохозяйственных предприятий

Н. А. Куровская,

кандидат экономических наук

Житомирский национальный агроэкологический университет

Исследовано современное состояние кредитования сельского хозяйства Украины. Отображены методы и формы активизации перемещения банковского капитала в аграрную сферу с целью расширения финансовых возможностей производства и реализации сельскохозяйственной продукции.

Conceptual approaches to the crediting of agricultural enterprises

N. Kurovska

In the article an investigated the modern state of crediting of agriculture in Ukraine. Methods and forms of activation of bank capital flow are lighted up in an agrarian sphere with the purpose of expansion of financial possibilities of production and realization of agricultural product.